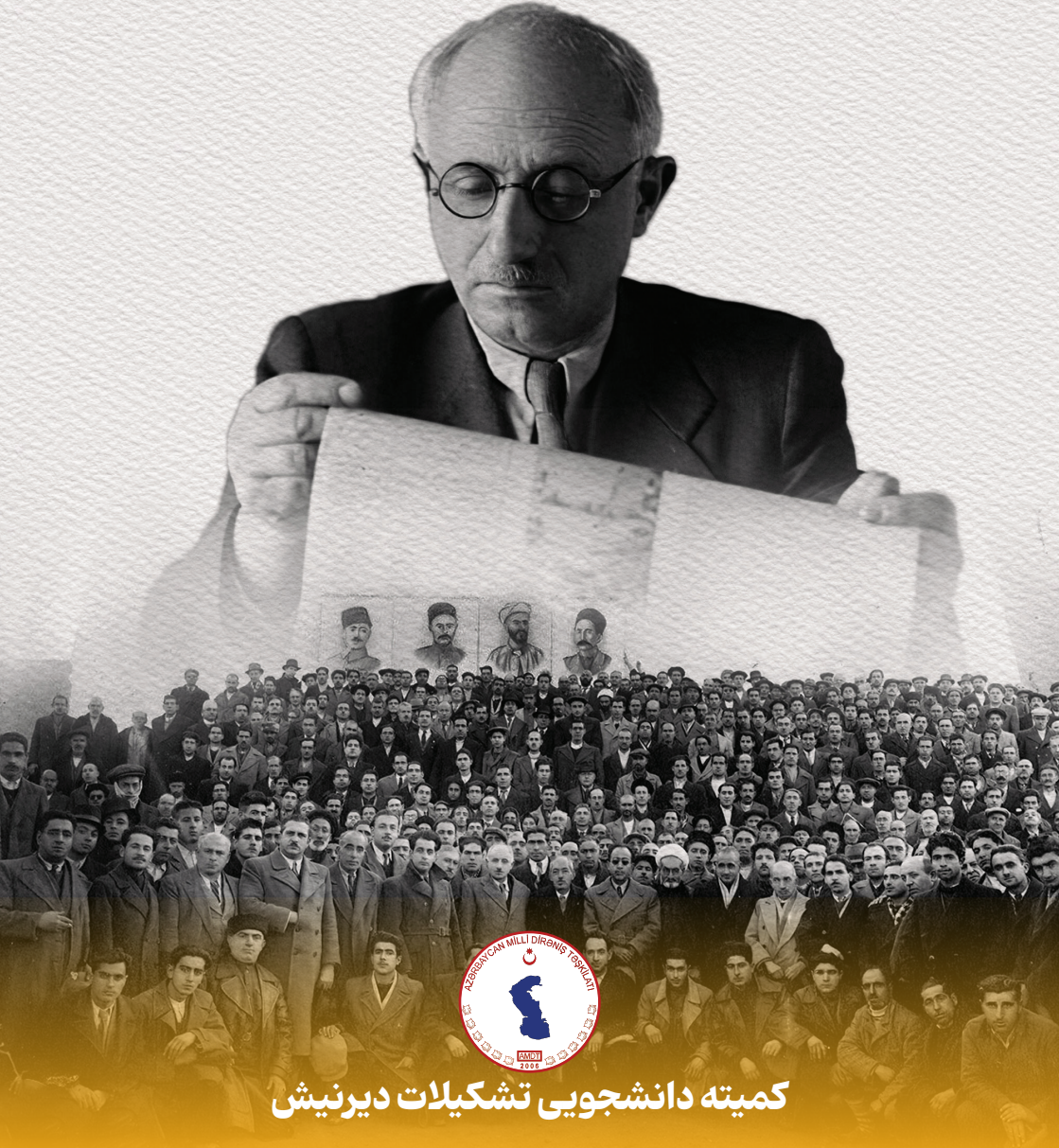

دیرنیش گنجلیگی

سیاسی، ایجتتماعی، کولتور درگیسی | بنشینجی سایه | ۲۱ آذر اؤزل سایه

کمیته دانشجویی تشکيلات دیرنیش

دیرنیش گنجلیگی

سیاسی، ایجتیماعی، کولتور درگیسی

آذربایجان میلی دیرنیش

تشکیلاتی نین اؤیرنجی کمیتهسی

فهرست

- ۴ میلی حکومتین یولوندا؛ دیرنیش بیر کولتوردور
- ۶ «آزادلیق، عدالت، میلی حکومت»؛ گونئی آذربایجان تورک میلتی نین حق سسی و ۲۱ آذرین دیرنیش میراشی
- ۹ ۲۱ آذر؛ میلی ایرادهدن اؤزگورلوگه اوزانان یول
- ۱۱ بیسهوری نین نادرهسی و گنجمیشدن گونوموزه قادینلارین اؤزگورلوک موجدیلهسی
- ۱۴ قورتولوش رسمی
- ۱۶ استعمار قارشیتی میلی حرکتلر و قادین حاقلاری موجدیلهسی
- ۲۰ روایتهایی از فضای سیاسی آذربایجان بعد از ۲۱ آذر سال ۱۳۲۵
- ۲۳ اعتراضات سراسری ایران، تضادگفتمان حرکت ملی آذربایجان با گروههای اپوزیسیون با منشا غیرآذربایجانی
- ۳۰ قرن بیست و یک، چالش نئوناسیونالیسم

بئشینجی سای - ۲۱ آذر اؤزل سای

آذر ۱۴۰۳

گاہ جگ بیزیم دیر

میلی حکومتین یولوندا؛ دیرنیش بیر کولتوردور

سئوگی دیز

آزربایجان میلی دیرنیش تشکیلاتی نین اؤیرنجی کمیته سی اویه سی

دیرنیش، گونئی آذربایجان تورکلرینین دامارلاریندا آخان بیر قان کیمیدیر. “دیرنیش بیر کولتوردور” سؤزو، سادجه بیر سؤز دئییل، تاریخ بویونجا اؤزونو دفعه لرحه ثبوت ائتمیش بیر گئرجگین ایفاده سیدیر. ۱۳۲۴-جو ایلده پیشه وری و موجدایله آرخاداشلارینین موباریزه لری نتیجه سینده قورولان میلی حکومتی بو کولتورون ان گوجلو تظاهرلریندن بیری اولاراق گؤروه بیلرک. اوگونلرده باشلادیلان موباریزه، میلیمیزین کیملیک، اؤزگورلوک و عدالت آختاریشی نین بیر حقیقی افسانه سی ایدی. بوگون او حیکایه گونئی آذربایجان شهرلری نین میدانلاریندا، فارس فاشیزمینین حبس خانالاریندا دیرنیشی تمثیل ائدن ایگیدلریمیزین موباریزه سی ایله تکرار یاشاماقدیر.

میلی حکومت سادجه بیر سیاسی وارلیق دئییلدی؛ گونئی آذربایجان تورک میلتی نین آیاغا قالخماسی، اؤز کیملیگینه و حاقلارینا صاحب چیخما جیبارتی ایدی. دیلیمیزه، توپراغیمیزا و شرفیمیزه صاحب چیخماق اوچون یولا چیخمیش بیر میلتین ایراده سی ایدی. آنا دیلیمیزین یئنیدن جانلانماسی، قادین حاقلارینین برپاسی، ایشچی و فرقلی سینیفلرین حاقلارینین تانینماسی هرکس اوچون برابر حاقلارین طلبی... بونلار سادجه بیر حکومتین وعده لری دئییل، گونئی آذربایجانین یوز ایللردیر سورن دیرنیشی نین مدرن بیر ایفاده سی ایدی. و او گون آلینان نفس، بوگون هله ده موباریزه میزه جان وئریر.

بوگون شهر دیوارلاریندا یازیلان و فاشیزمین سارایینی تیتره‌دن آزادلیق، عدالت، میلی حکومت شعاری، او ایللرین روحونو داشییر. فارس فاشیزمینین زیندانلاریندان سسله‌نن اؤزگورلوک حیكایه‌لری، دموکرات فیرقه‌سی‌نین قهرمانلارینین حیكایه‌لرین جانلاندیریر. بوگون اؤزگورلوک یولوندا موباریزه ائدن آذربایجان تورک گنجلیگی ۲۱ آذرین یاخیندان شاهیدی اولماسا دا، او روحو ایچینده داشییر. چونکو دیرنیش بیر کولتوردور. و بو کولتور، تاریخ بویونجا نسلدن-نسله داشینیپ، یاشاماغا داوام ائدر.

فاشیزمین زیندانلاریداکی موباریزلریمیزده بو کولتورون بایراغینی داشییان عسگرلردیرلر. فاشیسم اونلاری زیندان دیوارلاری آرخاسیندا سوسدورمایا چالیسادا، اؤزگورلوک نغمه‌لری دؤرد بیر یانا یاییلیر. یازدیقلاری مکتوبلار، گؤندردیکلری مئسازلار، بیزلر اوچون بیر اومود ایشیغیدیر. زیندانلاردان سسله‌نن آزادلیق هارایلاری ۲۱ آذر حرکاتی‌نین هله ده یاشادیغینی گؤستریر. چونکو بیلیریک کی، بیر میلتین ایراده‌سی زیندان دیوارلارینا سیغماز، دیرنیشین کولتورلشمه‌سی تام دا بوردا باشلار؛ فیزیکی سینیرلارین اؤته‌سینده کئچن بیر موباریزه روحوندا...

گونئی آذربایجان تورک میلتی اوچون میلی حکومت، کئچمیشده قالان بیر تاریخی اولای دئییل، بوگون یولوموزو آیدینلادان بیر مشعلدیر. اونلارین آدیغی آدیملار، بوگون بیزلرین یورودوگو یوللاری شکیللندیرب. بو کولتورو یاشادانلار، نه قدر باسقی ایله قارشیلانلار قارشیلانلار، نه قدر سوسدورولمایا چالیشیلیرسا چالیشیلیر، بو ایراده‌نین سؤنمه‌سینه هئچ بیر شکیلده ایذین وئرمه یجکدیر.

دیرنیش بیر کولتوردور. بوگونئی آذربایجان تورک میلتی‌نین تاریخ بویونجا اؤیرندیگی ان گوجلو درسدير. بو کولتور میلی حکومتله بؤیودو، خیابانلاردا، میدانلاردا و زیندانلاردا یئنین جانلاندی. بوگون گونئی آذربایجاندا هر جسارتلی اوره‌گین ایچینده بو کولتور یاشاییر. بو کولتور، بیزی گلجکده‌کی اؤزگور گونلره گؤتوره‌جک.

دیرنیش بیر کولتوردور...

«آزادلىق، عدالت، مىلى حكومت»؛ گونئی آذربايجان تورک مىلتى نين حاق سسى و ۲۱ آدرين ديرنیش مىراثى

گۆک تورک تبرىزلى

آذربايجان مىلى ديرنیش تشكىلاتى نين اؤبرنجى كميتهسى اوبهسى

سون ايللرده گونئی آذربايجان خيابانلارينا سسله ن و شهرلريميزين ديوارلاريني بزه ين “آزادلىق، عدالت، مىلى حكومت” شعارى، مىلتيميزين كيمليك، آزادلىق و حاق آختاريشى نين گوجلو بير سملودور. بو شعار، بوگونكو موجاديله لريميزين ايفادهسى دئيل، عيني زاماندا ۱۳۲۴-جو ايلين ۲۱ آدرينده قورولان آذربايجان مىلى حكومتى نين ديرنیش مىراثى نى بوگونه داشيبان بير باغدير. آذربايجان تورک مىلتى نين بو گوجلو شعارى، هم تاريخى كؤكلرينى هم ده مدرن دؤنمدهكى حاق آختاريشيني بير آرادا تمثيل ائدر.

شعارين آنلامى و گونئی آذربايجاندا سسلنمهسى

“آزادلىق، عدالت، مىلى حكومت” شعارى، اوچ آنا مسئله نى وورغولاماقدادير.

۱. آزادلىق: مىلتين فردى و توپلومسال اولراق آزاد ياشاما طلبيني ايفاده ائدر.

۲. عدالت: سوسيال، اكونوميك، و كولتورل برابر سيزليكله قارشى عاديل بير يۇنتيم طلبيدير.

۳. مىلى حكومت: مىلتين اؤز گلجه گيني تعيين ائتمه حاققينا و يۇنتيمي اوزرينده سؤز صاحيبى اولما آرزوسونا دويدوغو اؤزلمى تمثيل ائدر.

بو شعار، گونئی آذربایجان تورک میلتی نین خیابان اعتراضلاریندا، استاد یوملاردا، سوسیال مئدییا پلاتفرملاریندا و توپولومسال حرکتلرینده بیرلشتیریجی بیر عنصر حالینه گلیمیشدیر. سادجه بیر طلب دئییل، عینی زاماندا بیر موجادیله چاغریسیدیر. بو چاغری، کئچمیشین میراثینی و گلجه یه اولان اینانجی بیر آرایا گتیریر.

میلی حکومتین شعارا ائتکیسی

۱۳۲۴-ده قورولان آذربایجان میلی حکومتی، ”آزادلیق، عدالت، میلی حکومت“ شعارینین تاریخی کؤکلرینی تشکیل ائدیر. بو حکومتین تمل ایلکه لری، خالقین کیملیگینی و حاقلارینی ساوونمایا اوداقلانمیشدیر. بوگون بو شعارین اوچ آنا عنصر، میلی حکومتین رفرملاری و ویزیونو ایله مستقیم باغلانتیلیدیر.

۱. آزادلیق

میلی حکومتین ان بؤیوک هدفلریندن بیر، گونئی آذربایجان تورک میلتی نین اؤز کیملیگینی آزاد بیر شکیلده یاشایا ییلمه سی ایدی. تورکجه نین رسمی دیل اعلان ائدیلمه سی، آنا دیله تحصیل آلما حاققی و میلتین اؤز طرفیندن اؤزونو یونتمه چابالاری، بو اؤزگورلوک آنلایشی نین اؤرنک لری ایدی.

■ بوگونکو گؤرونوسو:

گونوموزده، گونئی آذربایجان تورک لری، دیل، کولتور و کیملیک اؤزگورلوگو اوچون موجادیله ائتمکده دیر. ”آزادلیق“ شعار، بو موجادیله نین ان گوجلو ایفاده بیچیملریندن بیر حالینه گلیمیشدیر.

۲. عدالت

میلی حکومت، سوسیال و اکونومیک عدالتی ساغلاما هدفی ایله حرکت ائتدی. فئودال دوزه نین بیخیلماسی و توپراق رفرملاری کیهی آدیملار، بو ویزیونون اؤرنک لری ایدی. میلتین اکونومیک و سوسیال برابرلیک طلباری، میلی حکومتین رفرملاری ایله شکیللنمیشدی.

۳. میلی حکومت

سید جعفر بیشه ورنین لیدرلیگینده قورولان میلی حکومت، گونئی آذربایجان تورک لری نین اؤز مقدراتینی تعیین ائتمه آرزوسونون بیر گؤرونوسو ایدی. بو حکومت، میلتین ایراده سینه دایالی بیر یؤنتیم مدلینی حایاتا کئچیرمیشدی.

■ بوگونکو گؤرونوسو:

”میلی حکومت“ طلبی، بوگون گونئی آذربایجان تورک میلتی نین، مرکزی حکومتین باسقیلاریندان قورتولاراق، فدرال و یا یاغیمسیز بیر سیستمده اؤز یؤنتیمینده بیؤز صاحبی اولما ایسته گینی ایفاده ائتمکده دیر. میلت بو یؤنتیم مدلینی، کئچمیشده کی میلی حکومتین باشاریلاریندان ایلهام آلاراق تصور ائتمکده دیر.

شعار و مدرن موجدیله

“آزادلیق، عدالت، میلی حکومت” شعاری، ساده تاریخی بیر فرانس دئییل، عینی زاماندا گونوموزون موجدیله لرینه یؤن وئرن بیر رهبردیر. بو شعار، فرقلی کسیملردن اینسانلارین اورتاق بیر طلبه بیرلشمه سینی ساغلاماقدادیر.

۱. خیابان حرکتلرینده ائتکیسی

خیابانلاریمیزدا و استادیوملاردا سسله نن بو شعار، اعتراض ائدنلرین ان گوجلو آراجلاریندان بیری حالینه گلمیشدیر. دیوارلاردا یازیلان و سوسیال مئدیادا یاییلان بو ایفاده لر، خالقین بیرلشیک بیر کیملیک و حاق اختاریشی چرچوه سینده حرکت ائتدیگینی گؤسترمدکه دیر.

۲. کولتورل و سیاسی بیلینجین آرتیشی

بو شعار، گونئی آذربایجان تورک میلیتین تاریخی بیلینجینی آرتیراراق، کیملیک و حاق موجدیله لرینی گوجلندیرمدکه دیر. اؤزلیکله گنج نسیللر، بو شعار آراجیلیغی ایله هم کئچمیشین میراثینی اؤیرنمکه همده گلجکده کی موجدیله لر حاضیرلانماقدادیر.

۳. اولوسلار آراسی اجتماعیتینه گوجلو بیر مئساژ

“آزادلیق، عدالت، میلی حکومت”، اولوسلار آراسی اجتماعیتینه گونئی آذربایجان تورک میلیتین طلبلرینی نئت بیر شکیلده یئتیرن گوجلو بیر مئساژدیر. اینسان حاقلاری و آزادلیق طلبلرینی بو شعار آراجیلیغی ایله دیله گتیرن گونئی آذربایجانلیلار، گلوبال دستگی آرتیرماغی هدفله مکده دیرلر.

سونوج

“آزادلیق، عدالت، میلی حکومت” شعاری، آذربایجان میلی حکومتی نین دیرنیش میراثی گونوموزه داشییان گوجلو بیر سمبولدور. بو شعار ساده کئچمیشین خاطره سی دئییل، عینی زاماندا گلجیگین آزادلیق و عدالت موجدیله سینه رهبرلیک ائدن بیر ایشیقدیر. گونئی آذربایجان تورک میلیتی، بو شعارلا هم تاریخی حاقلارینین بیلینجینه اولدوغونو گؤسترمدکه همده داها عادیل و اؤزگور بیر گلجک اوچون قرارلیلیغینی وورغولاماقدادیر.

تاریخی میراث ایله مدرن موجدیله آراسینداکی بو گوجلو باغ، خالقین کیملیگینی و ایراده سینی جانلی توتماقدا، دیرنیش روحونو نسیللر بویونجا داشیماقدادیر. “آزادلیق، عدالت، میلی حکومت”، گونئی آذربایجان تورک میلیتین نین یولونو آیدینلاتان بیر سمبل اولاراق، تاریخ و گلجگی بیرلشدیرن بیر کؤرپو اولماغا داوام ائده جک.

۲۱ آذر؛ میلی ایراده دن اؤزگورلوگه اوزانان یول

شامان اردییلی

آذربایجان میلی دیرنیش تشکیلاتی نین اؤیرنجی کمیته سی اوبه سی

گونئی آذربایجان تاریخی نین دؤنوم نقطه لریندن بیری اولان ۲۱ آذر، آذربایجان تورک میلتی نین مقدراتینی تعیین ائتمه ایراده سی نین گوجلو بیر سمبولو اولاراق تاریخ صفحه لرینه یازیلیبدیر. بو تاریخده قورولان آذربایجان میلی حکومتی، سادجه بیر سیاسی حرکت دئییل، عینی زاماندا بیر میلتین اؤزگورلوک و عدالت آختاریشینین مانیفستی اولموشدور.

۱۹۴۰-لی ایلرین اورتالاریندا گونئی آذربایجاندا، فارس مرکزی یؤنه تیمین یاسقیجی سیاستلرینه قارشى توپلانان میلتین غضبی زیروه یه چاتمیشدی. آذربایجان تورک میلتی دیل و کولتور حاقلارینین یوخ ساییلماسینا، اکونومیک قایناقلارین سؤمورولمه سینه و تمل اینسان حاقلارینین آياقلانماسینا قارشى ایلردی دیرنیش ایچیندی. بو دیرنیش، ۲۱ آذرده سیاسی بیر آدیلا سونوچلاندى. سید جعفر پیشه وری اؤندرلیگینه، تبریزده آذربایجان میلی حؤکومتی اعلان ائدیلى.

میلی حکومتین هدفی، میلتین سوسیال، اکونومیک و کولتورل احتیاجلارینی قارشیلماقدی. تورک دیلی رسمی دیل اعلان ائدیلى، تحصیلین آنا دیلی تورکجه اولدو و کندلی لرین توپراق رفرملاری ایله اکونومیک عدالت آختاریشى دستکلندی. بو رفرملار، سادجه اکونومیک عدالتی ساغلاماقلا قالمادی، عینی زاماندا خالقین حکومته اولان گونینى آرتیردی.

آذربایجان میلی حۆكومتی یاخلاشیق بیر ایل بویونجا خالقین طلبلرینی قارشیلایماق اوچون چالیشدی. آنجاق، ۱۳۲۵-جی ایلین آذر آییندا ایران مرکزی حکومتی نین اوردوسو بۆلگه یه گیره رک بو اۆزگورلوک حرکاتینی باسدیردی. چکومتین لیدرلری سورگونه گۆندریلدی و یا اعدام ائدیلدی. آنجاق موجدیله آذربایجان تورک میلی نین حافظه سینده بیر اۆزگورلوک سیمگه سی اولاراق قالدی.

۲۱ آذر، سادجه بیر اولای دئییل، عینی زاماندا باغیمسیزلیق و اۆزگورلوک موجدیله سی نین داواملی لیغینی خاطیرلاتان بیر میراثدیر. گونئی آذربایجان تورک میلی، بوگونه اۆزکیملیکلرینی، کولتورلرینی و حاقلارینی قوروماق اوچون موجدیله ائدیر. بوگون، خالقین بیر آرایا گلدیگینده نه قدر بۆیوک بیر گوج اولابیله جگینی گۆسترن بیر دؤنوم نقطه سی دیر.

۲۱ آذر، میلی ایراده نین گوجونو و اۆزگورلوک اوچون وئریلن موجدیله نین اؤنمینی وورغولایان بیر تاریخدیر. گونئی آذربایجان تورک میلی نین، حاقلاری و کیملیکلری اوچون گۆستردیگی بو قوتسال دیرنیش، بوگون و گلجک اوچون ایلهام قاینای اولمایا داوام ائده جکدیر. بو تاریخ، سادجه کئچمیشین بیر پارچاسی دئییل، عینی زاماندا گلجکین موجدیله سینده اؤندرلیک ائدن بیر ایشیق اولاراق پارلاماقدادیر.

پیشه وری نین نادره سی و گئچمیشدن گونوموزه قادینلارین اوزگورلوک موجاديله سی

گون آی قاراداغلی

آزربایجان میلی دیرنیش تشکیلاتی نین اؤیرنجی کمیته سی اوبه سی

۲۱ آذر حرکتی، ساده بیر تاریخی اولای دئییل، توپولوملارین کیملیکلرینین، حاقلارینین و برابرلیک آنلاییشلارینین یئئیده ن شکیللندی بیر دؤنه مین تاریخ صفحه لرینه ورولموش مؤهرودور. بو حرکت، اوزگورلوک و برابرلیک آرزوسونون بیر توپلومون ژئولرینده نجه کؤک سالدیغینی، توپلومسال دگیشیمین گرچک آنلامدا نجه باشلادیغینی گؤستریر. ۲۱ آذر ساده بیر حوکومتین قورولماسی دئییل، هم ده توپلومدا حاقسیلیغا اوغرایان قاتمانلارین او جومله دن قادینلارین اوزگورلشمه سینین ایلک ادیمینی آتدیغی بیر دؤنوم نقطه سی ایدی. قادین، بو حرکتده یالنیزجا اؤز حاققینی طلب ائتمکله قالمادی، عئینی زاماندا بوتون خالقین اوزگورلوک موجاديله سینین سمبولو اولدو.

تاریخی سورده ده گونئی آزربایجاندا قادینلارین توپلومداکی یئری، بویوک اولچوده سنتی دگرلرله شکیللنمیشدی. قادینلار، عمومیتله توپلومون ان آلت طبقه سینده یئر آلیر، تحصیل، ایش حایاتی و توپلومسال حاقلار قونوسوندا جیدی بیر ایریمجیلیقلا قارشیلاییردی. قادینلارین بویوک بیر قیسمی تحصیل آلمیردی و توپلومون عمومی آلانیندا کیشیلرله برابر سؤز حاققیندان محرومدولار. اؤزلیکله کند بؤلگه لرینده، قادینلار یالنیزجا ائو ایشلری و اوشاق باخیمی ایله محدود بیر یاشام سوردوروردو.

ارباب-رعتی یاییلارین دایاتدیغی بو نظم، قادینلاری پاسیو بیر یاشام طرزینه محکوم ائتمیشدی. مشروطه انقلابیندان سونرا و اوندان اۇنجهکی دوشونورلرین قادینلارین تحصیل آلماسی اوچون آندیغی آدیملاری میلی حوکومتین قیسا دۇنه مینده چوخ سرعتلی شکیلده ایره ییلده دی. ۲۰- جی یوزایلین باشلاریندان اعتیاراً ایراندا یاشانان توپلومسال و سیاسی دگیشیملر، قادین حاقلاری قونوسونداکی اوپانیشین آرتماسینا زمین حاضر یایلمیشدی. آنجاق بو دگیشیم، قادینلارین گونلوك یاشامیندا سۇموت بیر یاخشیشاما ساغلا یایلمه میشدی. آذربایجان میلی حوکومتی دۇنه میندن قالان منبعلر، میلی حوکومتین آذربایجاندا گوجللو و قاپساملی اصلاحاتلارین آپاریلماسینی پلانلاندیغینی گۇستریر آنجاق بونو گرچکلشدیره بیلمه سی اوچون حوکومتین عومرو ال وئرمه دی.

اۇندر پیشه وری نین نادره رومانى، ۲۱ آذر حرکتی و گونئی آذربایجان میلی حوکومتی نین سوسیال رفقورملاریلا باغلانتیلی اۇنه ملی بیر اثر دیر. رومان، ایران توپلومونداکی قادینلارین حاق موجادیله سینه اوداقلانیر و قادینلارین اۇزگورلویونو توپلومسال مدرنلشمه نین بیر پارچاسی اولاراق اله آلیر.

آنا کاراکترلردن بیرى اولان نادره، تحصیله اۇنم وئرن و اۇز حایاتینا یۇن وئرمک ایسته یین گوجللو بیر قادین دیر. رومان، اونون یاشادیغی چاتیشمالار و توپلومون باسقیچی یایپسینی آنلاتیرکن، قادینلارین ساوادسیزلیق و حاق محرومیتی کیمی سورونلارینا دقت چکیر. بو دوروم، ۲۱ آذر حرکتی نین و میلی حوکومتده قادین حاقلاری و برابریک اوچون وئریلن موجادیله ایله اۇرتوشور.

نادره، بو موجادیله نین و بو دۇنوشومون ادبی یانسیماسیدیر. نادره، یالنیزجا بیر قادین ایچسل ماجراسینی آنلاماز، عئینی زاماندا بوتون توپلومون برابریک و عدالت آختاریشینین و اۇزگورلوك موجادیله سینین ادبی بیر سیمگه سیدیر. نادره رومانیندا، قادین سادجه توپلومون بیر پارچاسی اولاراق دئییل، بوتون توپلومون روحونو دگیشدیرن بیر گوج اولاراق یوکسه لیر. او، اۇز کیملیگینی آختاریکن، بوتون توپلومون کیملیگینی ده شکیلله ندیریر. نادره، بیر قادین اۇزگورلویونون، سادجه اۇزونه عایید بیر مسئله اولمادیغینی، توم اینسانلیق اوچون بیر انقلاب اولدوغونو گۇستریر.

۲۱ آذر حرکتی، آذربایجان میلی حوکومتی و نادره رومانى، فیکری باخیمدان سیخی بیر باغا صاحبیدیرلر. چونکو توپلومسال عدالت، قادین حاقلاری و حقوق برابریگی اوچون وئریلن موجادیله نی وورغولاییرلار و حایاتا گئچیرمک اوچون چالیشیرلار. ۲۱ آذر حرکتی و میلی حوکومتین اۇنده گلن شخصیتلری، سید جعفر بییشه وری لیدرلیکینده، گۇئی آذربایجاندا خالقین کولتور و سیاسی حاقلارینی ساوونماق هدفی ایله باشلادیلان بیر حرکت و فورولان بیر حوکومت دیر. حرکت، سادجه دیل، کولتور و اکونومی کیمی آنلاردا دئییل، توپلومون فرقلی ازیلن قاتمانلاریندان اولان قادینلاری دا نظرده توتاراق بویوک توپلومسال رفقورملار اوچون آدیملار ائتمیشدیر. بو رفقورملار، آذربایجان تورکلری نین داها اۇزگور و قاپساییحی بیر سیستم و توپلومدا یاشاملاری اوچون بیر تمل اولوشدورماغی هدفله ییردی.

بیر قادین اۇزگورلشمه سی، توپلومون اۇزگورلشمه سیدیر. قادینلارین اۇزگورلشمه سی، سادجه بیر توپلومسال عدالت مسئله سی دئییل، عئینی زاماندا اینسانلیغین ویجدانینین اوپانماسیدیر. قادین، بو دونیادا سادجه واراولماق اوچون دئییل، اۇز سسینی تاپماق و بو سسی توپلوما دوپورماق اوچون واردیر. ۲۱ آذر حرکتی، قادینلارین تحصیلینی، اۇزگورلگونه و حاقلارینا وئردیگی اۇنه مین بیر گۇستریجیسی ایدی. بو حرکتین ان بویوک گوجو قادینلارین توپلومون

ان تمل داشلارینی دگیشدیرمه پتانسیلینه صاحب اولمالاری ایدی. پیشه‌وری نادره رومانینی میلی حکومت قورولمادان ایلر اؤنجه یازمیش و رومانیندا آنا کاراکتر اولان نادره، دؤنه‌مین سنتی توپلوموندا بیرچوخ قیسیتلایلا قارشى قارشىیا قالان قادینلاری تمثیل ائتمکده‌دیر. پیشه‌وری، نادره کاراکترینی ترسیم ائدرک، مصلحتی ائولیلیکلی، قادینلار اوزه‌رینده‌کی توپلومسال باسقیلار، بیرئیسئل حاق و اؤزگورلوکلره اولاشما چابالاری کیمی قونولاری اله آلیر. بو اثر، قادینین توپلومداکی نقشینه و مودرنلشمه‌نین و سوسیال رئفورملارین اؤنه‌مینه ایلیشکین بیر باخیش آچیسى گؤستمکده‌دیر.

پیشه‌وری و اونون یول یولداشلاری گونئی آذربایجان دا قادینلارین و آذربایجان توپلومونون بیر چوخ قاتمانلارینین برابر حاقلارا صاحب اولماسینی آرزو ائدیپ اورکلرینده داشییردیلا، لاکین مرتجع و فاشیست گوجلرین بیرلشمه‌سی ایله بو مودرن و قاباقجیل حرکت باسدیریلدی. گونوموزده گونئی آذربایجان دا اوشاق ائولیلیکلی و قادینلارا قارشى باسقیچی قانونلار و و عمومیتله قادینلارین دورومو مرتجع ذهنیتین و گوجلرین یوردوموزون گئچمیشینین تاریخی قوشاغیندا آزادلیق و عدالت غالب گلمه‌سینین نتیجه‌سی اولسا دا، آزادلیق اوغروندا موجدایله دوام ائدیرو قالدیریلان موجدایله بایراغی نسلدن نسله ال دگیشه‌رک ایره‌لی گئدیر.

اؤزگور قادین، توپلوملارین یوکسه‌لیشى اوچون گرکلیدیر. تورک قادینین اؤزگورلویو، توپلومسال دگیشیمین اؤزودور. او توپلومون یانسیماسیدیر و اونون اؤزگورلویو، اینسانلیغین اؤزگورلویودور. بیر توپلوم، قادینلارینی نه قدر اؤزگورلشدیریرسه ، او قدر گوجلو و عادیل اولور. قادین حاقلاری سادجه فردی بیر مسئله دئییل، بوتون توپلومون رفاهی و گلجه‌یی اوچون بیر گرکلیدیر. نادره رومانیندا یانسیتیلان فیکرلر و دوشونجه‌لر و ۲۱ آذر حرکتینده آتیلان ادیملار، یاریمچیق قالسا دا، آذربایجان گنجلیگی بو آزادلیق اوغروندا قالدیریلان موجدایله بایراغینین دوشمه‌سینه ایذین وئرمه‌دی وئرمه‌یه‌جک.

استعمار قارشیتی میلی حرکتلر و قادین حاقلاری موجادیله سی

ابراهیم نفیسی
آراشدیرماجی یازار

تاریخ بویونجا توپلومسال دگیشیم، عدالت و برابرلیک اوچون موجادیله ائدن ایکی اؤنه ملی حرکت دیقت چکیر: استعمار قارشیتی توپلومسال حرکتلر و قادین حاقلاری موجادیله سی. بو ایکی سوسیال حرکت، فرقلی تاریخسل و کولتورل باغلاملارا صاحب اولسالاردا، توپلومسال عدالتسزلیکله موجادیله، کیملیک و اؤزگونلویو و اصلاتی مودافیعه، کولتورل دایانیشمانی تشویق ائتمه و دیرنیش یولویلا توپلومسال دگیشیم هدفلرینده اؤنه ملی بنزریکلر سرگیلر. بو یازیدا، استعمار قارشیتی حرکتلر و قادین حاقلاری موجادیله سی آراسینداکی بنزریکلر و فرقلر اله آیلنراق، هر ایکی حرکتین توپلومسال دگیشیمده کی رولو اینجه لنه جکدیر.

توپلومسال عدالتسزلیکله موجادیله

استعمار قارشیتی حرکتلر، استعمارچی گولرین دایاتدیغی ائکونومیک، سیاسیال و کولتورل باسقیلارا قارشى یئرل خالقلارین اؤزگورلوک و باغیمسزلیق طلبلرینی تمثیل ائدر. بو حرکتلر، عدالتسزلیکله قارشى دیرنیشین سمبولودور. اؤرنه یین، فرانس قانونونون یئراوزونون لعنتیلری (فارسجا: دوزخیان روی زمین) ادلی اثرینده بیلدیردیگی کیمی، قورتولوشون یولو، اینسانین

کیمیگینه یئیندن صاحب چیخماسیندان گئچر.

بنزر شکیده، قادین حاقلاری موجدایلهسی ده جینسیت برابرسیزلیگینه قارشى بیر دیرنیش حرکتی اولاراق اورتایا چیخمیش و قادینلارین اؤزونو تانیماسی و اؤزونو تانیلاماسی و کیمیگینه صاحب چیخماسی ایله ایره‌لیله‌میشدیر. فرانسیز فئمینیسیت و فیلسوف سیمون دو بوویر'و' ایکنجی جینس ادلی اثرینده بیلدیردیگی اوزه‌ره، قادین دوغولماز، قادین اولونور. قادین جینسیتی، بوتون چاغلار بویونجا، کیشی جینسیتی قارشیسیندا کولتورلر سایه‌سینده ایکنجیل بیر پوزیسیوندا توتولموشدور. بو عدالتسیزلیگه باش قالدیران و برابر حاق طلب ائدن قادینلارین فئمینیزم حرکتی، بو عدالتسیزلیگه مئیدان اوخویاراق قادینلارین برابر حاقلارا صاحب اولماسی اوچون توپلومسال دگیشیمی هدفلر.

هر ایکی حرکت ده اینسانین اؤزونه قاییدیش، اؤز کیمیگینی تانیلاماسی و بو اصلته قاییدیشدان یولا چیخاراق عدالتسیزلیگی اورتادان قالدیرماق اوچون توپلومسال اویانیش و دگیشیمه دوغرو یول آلا.

کیملیک و اؤزگونلویون قورونماسی

هر ایکی حرکت، «کیملیک» و «اؤزگونلویو قوروما» قونوسوندا بنزر بیر جیزگی ایزلر. استعمار قارشیتی موجدایله‌لر، یئرل خالقلارین کولتورل کیملیکلرینی و دیل، گله‌نک کیمی اؤزگون (اصیل) اؤزلیکلرینی استعمارچیلارین باسقی‌سیندان قوروما چاباسینی ایچه‌ره‌ر و احاطه ائدر. بو موجدایله، استعمار دوروموندا بیئرل کیملیگین یئیندهن اینشاسینی و اؤزگورلویون قازانیلماسینی آماج قیلار.

قادین حاقلاری موجدایلهسی ده بنزر شکیده، قادینلارین توپلومسال جینسیت کیملیکلرینی و اؤزگون تجروبه‌لرینی گورونور قیلما چاباسینی شامل اولار. فئمینیسیت حرکت، قادینلارین فردی کیملیکلرینی گولندیرمیی و توپلومسال یاپیلار ایچینده حاق اتئدیکلری یئر قازانمالارینی ایره‌لی سورهر. بونون اوچون قادینلارین ایلك اؤنجه اؤز جینسیتلرینی نظری اولاراق یئیندن تانیلامالی و قادینلارا قارشى عدالتسیزلیگی اورتادان قالدیرماق اوچون اوزون مودتلی بیر هورگوتلنمه و دوشونسل موجدایله سوردورمه‌لیدیرلر.

کولتورل دایانیشما

کولتورل دایانیشما، هر ایکی حرکتین تمهل دینامیکلریندن بیریدیر. استعمار قارشیتی موجدایله‌لر، ازیله‌ن میللتلرین کولتورل میراثلارینی قوروما و استعمارچی باسقییا قارشى اورتاق بیر دایانیشما شبکه‌سی و تشکیلاتلار حرکتی اولوشدورما آماجینی داشیبیر. دیل و صنعت کیمی کولتورل عنصورلار، بو دایانیشماغی گولهن‌دیرن آراجلار آراسیندا یئر آلیر.

فئمینیزم حرکتی ده قادینلار آراسیندا دایانیشماغی (همبستگی) تشویق ائده‌رک توپلومسال دگیشیمین اؤنونو اچماغا چالیشار. فئمینیسیت صنعت و ادبیات، موزیک، دانس و شعیر کیمی آراجلار تیمثالیندا قادینلارین تجروبه‌لرینی و حیکایه‌لرینی پایلاشاراق دایانیشماغی ارتیرار. قادینلار آراسیندا ایش بیرلیگی و دستک مکانیزمالارینین گئلیشدیریلمه‌سی، فئمینیسیت

دیرنیش و آکتیویزم یۇنته ملی

دیرنیش و آکتیویزم ایکی فرقلی موجدیله یۇنته ملی اولراق، استعمار قارشیتی حرکتلر و قادین حاقلاری موجدیله سی اوچون اورتاق بیر یۇنته ملی و استراتژی اولراق اۇنه چیخیر. استعمار قارشیتی و فئمینیزم حرکتلری بو ایکی یۇنته مدن اورتاق شکیلده ایستیفاده ائده بیلر.

گونئی آذربایجان میلی حرکتی بیر استعمار قارشیتی حرکت اولراق اۇر موقدراتینی بلیرلمه حاققینی الده ائتمک و میلی حؤکومت اوغروندا موجدیله ائدرکن، گونئی آذربایجان فئمینیزم حرکتی ایسه برابریک اوغروندا ساواشماق دیر. ایکسی ده هم دیرنیش یۇنته ملی قوللاناراق استعمارین و اتارکیل سیستمن پایلارینی ضعیفتمه یه چالیشر، هم ده آکتیویزم یۇنته ملی چرچویه سینده چئشیدلی کامپانیالار ایله طلبلرینی یوکسلدرک بیلینچ اولوشدورماق (معاریفلندیرمه) و افکار عمومینی دگیشدیره رک توپلومسال دگیشیمین لاکوموتیوی اولماغا چالیشرلار. سوسیال مدیا کامپانیاسی اولراق #منوفارسی کامپانیاسی ایران دا ازبله میللتلرین استعمار قارشیتی حرکتلری طرفیندن اورتایا چیخیب، فئمینیزم حرکتینین #MeToo کامپانیاسیندان الهام آلمیش هر ایکی حرکت طرفیندن اورتاق قوللانیلان بیر آکتیویزم موجدیله یۇنته ملی اۇرنه بیدیر. قادینلارین اۇنجولویو ایله ایران دا و گونئی آذربایجان دا توتالینر ایران رژیمنین باسقیلارینا قارشى ۲۰۲۲-جی ایلده باش قالدیران کیتله سل پروتستولار ایسه فئمینیزم حرکتینین استعمار قارشیتی حرکتلرین قوللانیدیغی دیرنیش یۇنته ملیریندن یارارلانماسینین بیر اۇرنه بیدیر. بئله لیکله گونئی آذربایجان دا فئمینیزم و میلی حرکتین موجدیله یۇنته ملیرینین بیر چوخ اورتاق یۇنلری اولدوغونو گورمک مومکوندور.

اورتاق هدف: توپلومسال دگیشیم

هر ایکی حرکت، توپلومسال دگیشیمین اۇنه ملی عامللری اولراق دیققت چکیر. گونئی آذربایجان میلی حرکتی کیمی استعمار قارشیتی موجدیله لر، استعمارچی گوجلرین ازبله ن میللت اوزه رینده کی باسقیسینی سونا چاتدیراراق یئنی بیر یاپیدا توپلومون اولوشومونا اۇنجولوک ائدیر. میلی حؤکومتلرین قورولوشو، یئنی آنا یاسالار و حقوقي رفورملارلا دستکلنرک توپلومسال بایینی داها عادیل بیر شکیلده یئنیندین ایشا ائتمه یی امجلار. قادین حاقلاری موجدیله سی ایسه جینسیت برابر سیزلیگینه تمرکز ائده رک توپلومسال نورملاری دگیشدیرمه یه چابا گؤسترر. هر ایکی حرکت ده فردلرین دوشونجه لرینی دگیشمه دن و دولایسیلا توپلومسال دگیشیمی یاراتمادان عدالت سیزلیگی اورتادان قالدیرماغا چاتابیلمز. قادینلارین ائکونومی، سیاست و اجتماعی ساحه لرده کیشیلرله برابر حاقلارا صاحب اولماسی اوچون یئنی ذهنی یاپیا صاحب بیر توپلومون ایشاسی گره کیرکن، استعمار قارشیتی بیر حرکتده ده ازبله ن میللتین و یا توپلومون عئینی شکیلده ذهنی یاپیسی دگیشیله لیدیر. هم قادین حاقلاری مودافعه چیلری هم ده استعمار قارشیتی میلی موجدیله لرین لیدرلری هر زمان ازبله ن اینسانلارین اۇنجه ذهنی یاپیسین دگیشمه سی گرکدیگینی و کؤله اولمادیغینی قبول ائتمه یین داها ایلك سیرادا گلدیگینی وورغولامیشدیر.

آزادلیق و عدالت اوچون اورتاق موجاديله

میلی حرکتلر و قادین حاقلاری موجاديله سی، فرقلی باغلاملاردا اورتایا چیخان، آنجاق اورتاق دگرلر و آماجلا اطرافیندا بیرلشه بیلن اجتماعی حرکتلر دیر. هر ایکی حرکت ده توپلومسال عدالتسیزلیگه قارشلی موجاديله ائتمیش، کیملیک و اصلتی مواد فیعه ائتمیش، کولتورل دایانیشمانی تشویق ائتمیش و دیرنیش و آکتیویزم یوللاریلا توپلومسال دگیشیمی هدفله میشدیر. بو حرکتلرین موفقیتلری، سادجه عدالتسیز و باسقیچی رژیملرین و سیستملرین اورتادان قالدیریلماسیندا محدود قالماز، عئینی زاماندا دونیا چاپیندا توپلوملارین داها عادل، برابر حقوقلو و قاپسایبیجی (فراگیر) بیر یاییپا چاتماسینا یاردیمچی اولاجاقدیر.

گونئی آذربایجاندا میلی حرکت ایله قادین حاقلاری موجاديله سینین ایشبیرلیگی، باسقیچی و استعمارچی ایران ایسلام جومهوریتی رژیمینه قارشلی گوجلو بیر بیرلشه شیک دیرنیش مودلی تقدیم ائدر. بو ایکی حرکتین بیرلیکده و کووردینه حرکت ائتمه سی، هم توپلومسیال هم ده اولوسال دوزئیده داها گئنیش بیر دگیشیم یارادابیلر. قادین آکتیویستلرینین میلی حرکت ایچینده کی گورونورلویونون آرتیریلماسی، هم قادینلارین حاقلارینی ساوونمالارینا هم ده میلی حرکتین داها قاپسایبیجی حالا گلمه سینه اولناق تانییار. بو جور بیر دایانیشما، گونئی آذربایجاندا آزادلیق و عدالت موجاديله سینین چوخ جهتلی شکیلده ایره لی گئتمه سینه و بؤیومه سینه یاردیم ساغلا یابیلر.

روایت‌هایی از فضای سیاسی آذربایجان بعد از ۲۱ آذر سال ۱۳۲۵

بوغاچ یورد سئون

عضو کمیته جوانان تشکیلات مقاومت ملی آذربایجان (دیرنیش)

گزارش شهربانی آذربایجان در تابستان ۱۳۲۸ نشانه‌هایی به دست میداد از اینکه آذربایجانی‌ها در مواجهه با بحران عمیق در منطقه‌شان گویی، به هوای اصلاح امور، مستعد مبادرت به اعتراض فعالانه به وضع بحرانی‌شان بودند. بنابر گزارش شهربانی آذربایجان، چشم و گوش ملت آذربایجان باز شده و دیگر قول تشریفات و مقررات و سایر جریانات معمولی کشور را نمی‌خورند. در دوره‌ی پیشه‌وری فوق‌العاده افکار مردم را از بدی اوضاع ادارات دولتی و نقص فرهنگ و بهداری و شهرداری و اجحافات طبقه‌ی مالک و سرمایه‌دار و بدی وضع طبقه‌ی کارگر و عدم اصلاحات متوجه کرده‌اند و حال، به همان علت، دیگر مردم آذربایجان حاضر و قانع به وضع فعلی نمی‌باشند و حتما اصلاحات می‌خواهند و به وعده و وعید راضی نمی‌شوند و عمل می‌خواهند و مطالبه می‌کنند.

فضای سیاسی برساخته در آذربایجان پس از سقوط حکومت فرقه مطلقا بستری حاصل خیز برای اعتراض فعالانه‌ی آذربایجانی‌ها نبود. در پی سقوط حکومت خود مختار آذربایجان و قتل و عام طبقه‌ی نخبه توسط فاشیست‌های پهلوی مرکز، عملا حکومت نظامیان بر آذربایجان طی دومین نیمه‌ی سال‌های دهه‌ی بیست خورشیدی رقم خورد. پس از پاییز ۱۳۲۵ خورشیدی، فضایی عمیقاً امنیتی توأم با کثرت بی‌سابقه‌ی اعدام‌ها و بازداشت‌ها و تبعیدها و مصادره‌ها و سانسورها، در آذربایجان ایجاد شد.

با گذر از زمستان ۱۳۲۵ که با بی‌سابقه‌ترین سرکوب خونین کارگزاران فرقه‌ی دموکرات آذربایجان و پایگاه‌های مردمی‌اش به دست ارتش پهلوی مصادف بود، روایت‌هایی که رسانه‌های طرفین جنگ سرد هم در شوروی و هم در آمریکا از استمرار فضای امنیتی آذربایجان در سراسر سال ۱۳۲۶ ارائه می‌کردند، فضای سرکوب و رعب و وحشت و فلاکت در سراسر آذربایجان بود.

ترجمه‌ی گزارشی از روزنامه‌ی پراودا در مسکو را مدیرکل وزارت امور خارجه در اوایل شهریور ۱۳۲۶ چنین به اطلاع نخست‌وزیر وقت، احمد قوام، رساند که می‌نوشت: به طوری که از تبریز و سایر شهرهای آذربایجان اطلاع می‌دهند، پیوسته بر خودسری ارتجاع تحت ریاست مامورین اعزامی از تهران افزوده می‌شود. روزنامه‌های تبریز همه روزه خبر اعدام‌های لاینقطع دموکرات‌ها را درج می‌کنند.

در مهر ۱۳۲۶ احمد قوام که مسئولیت نخست‌وزیری و وزارت کشور را همزمان بر عهده داشت در مقام وزیر کشور به استانداری آذربایجان نوشت: مامورین ژاندارمری در دهات تعدیات زیادی به مردم می‌کنند و ممکن است عکس‌العمل آن از سال ۲۴ هم شدیدتر شود.

بیانیه‌ی انجمن آذربایجان، انجمنی طرفدار حکومت ارتجاعی مرکزی، که به تازگی تاسیس شده بود، در آبان ماه ۱۳۲۶ از نوع برخورد هیئت حاکم در آذربایجان با آذربایجانی‌ها طی دوره‌ی حدوداً یک ساله‌ی پس از شکست فرقه‌ی دموکرات آذربایجان جمع‌بندی جامعی به دست می‌داد: فشار و تضییقاتی را که آذربایجان در عرض یک سال مخصوصاً در چند ماه اخیر دیده در هیچ دوره‌ی نپدیده است. بیانیه چنین ادامه می‌یافت: ظلم و جور و اجحاف و تعدی و بی‌حیایی مامورین حکومت مرکزی ایران به جایی رسید که کاسه‌ی صبر این ملت را لبریز و ناچار کرد به وسیله‌ی انجمن آذربایجان از هیئت دولت و مجلس شورای ملی استدعای رفع مظالم و تضییقات و محاکمه‌ی مسئولین امر را بنماید.

در حالی که مسبب این همه ظلم و تعرض به ملت آذربایجان، همان فاشیست‌های پهلوی بودند که فرمان این همه تعددی را صادر کرده و دست به قتل و عام، تبعید و غارت اموال این مردم آزاده زده بودند.

ترجمه‌ی گزارشی از روزنامه‌ی هرالد تریبون به کوشش وزیر مختار ایران در واشنگتن، همان فضای امنیتی را به زبانی دیگر روایت می‌کند: از آنجایی که دولت ایران از فضای آذربایجان بیمناک بود، هزاران اشخاصی را که مظنون به مبارزه در راه حق تعیین سرنوشت خود با محوریت فرقه‌ی دموکرات آذربایجان بودند را به جنوب ایران تبعید کرد. عده‌ی زیادی همه روزه در تبریز بازداشت گردیده و موقتاً در داخل چهار دیوار باغ حاج فرج نگهداری می‌شوند تا این که قرار محکومیت مبنی بر توطئه علیه حکومت مرکزی را صادر نمایند. از اول سپتامبر تا کنون چهار هزار نفر به این طریق تبعید شده‌اند و مقامات شهربانی تخمین می‌زنند که در ظرف شش هفته‌ی آینده ممکن است چهار هزار نفر دیگر نیز به نواحی جنوبی تبعید شوند.

وجهی از صعوبت زندگی فداییان در تبعید، آماج اشاره‌ی روزنامه‌ی هرالد تریبون از زبان تعدادی از افسران فدایی چنین روایت شده است: طبق رای صادره از دادگاه زمان جنگ تبریز فقط محکوم به حبس ابد شده‌ایم و حال آنکه شهربانی تبریز در ماه گذشته به زندان بندرعباس تبعیدمان نموده. شکی نیست که ساکن مناطق سردسیر شمالی به علت عدم استعداد طبیعی در نقاط گرمسیری جنوبی، آن هم در بدترین محل‌ها و در زندان به زودی از بین خواهیم رفت و حقیقتاً این عمل در مورد ما به منزله‌ی اعدام است که تاریخ اجرای آن به

تاخیر افتاده است. در کوچه‌های شهر تبریز که هشتاد مایل با مرز شوروی فاصله دارد منظره‌ی پاسبانان و سربازان که اشخاص را به بازداشتگاه راهنمایی می‌کردند خیلی عادی است.

سرکوب فقط به بازداشت و اعدام و تبعید منحصر نمی‌شد. مصادره‌ی اموال نیز بخشی از فرآیند سرکوب بود. نامه‌ی محرمانه‌ی مدیرکل دارایی و اقتصادی آذربایجان به وزیر دارایی در اوایل سال ۱۳۲۶: از کلیه‌ی اموال و دارایی کسانی که در دوره‌ی یک ساله‌ی امور حکومت ملی آذربایجان دخیل بوده‌اند صورت کامل برداشته شود و آنچه مورد نیاز ارتش است برابر پروانه‌ی مرکز تسلیم ارتش و باقی مانده ضبط گردد و این دستور به همه‌ی اموال فداییان شامل می‌شود و در اجرای آن باید اموال منقول و غیر منقول یعنی خانه و مستغلات شهری و دهات و اثاثیه‌ی خانه‌ی این گونه اشخاص را توقیف و ضبط نمود.

این مثال‌ها فقط گوشه‌ای از ظلم‌های ارتجاع پهلوی در مورد ملت آذربایجان است. در پی تبعیض اقتصادی و سیاسی و فرهنگی حکومت پهلوی نسبت به آذربایجان و در فقدان فرصت‌های سیاسی برای اعتراض فعالانه پس از ۲۱ آذر ۱۳۲۵، بخش‌های از جمع بیکاران ناهمگن رعایای روستایی و کارگران شهری در سال‌های ۱۳۲۷ الی ۱۳۲۹ اجباراً به کوچ منفعلانه از آذربایجان در پی کار و نان روی آوردند.

اعتراضات سراسری ایران، تضاد گفتمان حرکت ملی آذربایجان با گروه‌های اپوزیسیون با منشا غیرآذربایجانی

بوران دؤنمز

عضو کمیته دانشجویی تشکیلات مقاومت ملی آذربایجان (دیرنیش)

مقدمه

در دوران قاجار، نخبگان برای تقویت مشروعیت حکومت و مقابله با تهدیدات خارجی، ناسیونالیسم را از بالا ترویج کردند. به‌ویژه پس از تحدید مرزهای ایران تحت فشار روسیه و بریتانیا، قاجارها تلاش کردند تا ایران را به‌عنوان یک واحد سیاسی یکپارچه‌تر معرفی کنند. در این روند، وطن به‌عنوان مفهومی با هویت و تاریخ متمایز معرفی شد و شاه به‌عنوان پدر وطن مورد احترام قرار گرفت. این ناسیونالیسم پدرسالارانه در ایران بیشتر به‌منظور تثبیت قدرت قاجارها در برابر چالش‌های خارجی شکل گرفت. در عین حال، ایران با جمعیت متنوعی از اقوام مختلف مانند تورک، فارس، عرب، کرد و بلوچ روبه‌روست و مرزهای شکننده‌ای دارد که بر روابط قومی و چالش‌های ناسیونالیستی تأثیر گذاشته است. در سال‌های اخیر، افزایش ناسیونالیسم و خواسته‌های اقوام و ملل برای حقوق بیشتر به یک چالش بزرگ برای تهران تبدیل شده است. این مسئله، در حالی که شرایطی همچون گسترش بی‌ثباتی منطقه‌ای و فشارهای جهانی را تجربه می‌کند، نیازمند توجه و اصلاحات اساسی در سیاست‌های داخلی ایران است.

آذربایجان جنوبی با تاریخ و فرهنگ غنی خود همواره نقش برجسته‌ای در تحولات سیاسی و فرهنگی ایران ایفا کرده است. این منطقه از قرن‌ها پیش شاهد تحولات عظیم سیاسی، اقتصادی و فرهنگی بوده که بروضعیت اجتماعی ملت تورک آذربایجان تأثیرات عمیقی گذاشته است. سرکوب‌های نظام‌های مختلف در تاریخ ایران، که به منظور همگون‌سازی اجتماعی و فرهنگی اعمال می‌شده، تأثیرات زیادی بر هویت ملی و فرهنگی این ملت داشته است. در دوران قاجار، آذربایجان تحت تأثیر جنگ‌های ایران و روس و نفوذ قدرت‌های خارجی قرار گرفت که منجر به تجزیه سیاسی آذربایجان و تأثیرات اجتماعی و فرهنگی گسترده‌ای در هویت مردم آن شد. در دوران پهلوی، سیاست‌های همگن‌سازی فرهنگی به شکلی عمیق اعمال شد، به‌ویژه با محدودیت‌های شدید زبان و فرهنگ آذربایجان که با ممنوعیت تدریس زبان تورکی و سرکوب فعالیت‌های فرهنگی و سیاسی ملت تورک همراه بود. قیام آذربایجان در سال ۱۹۴۵ نمونه‌ای از واکنش این ملت به سرکوب‌ها در این دوره بود.

پس از پیروزی انقلاب اسلامی در سال ۱۹۷۹، جمهوری اسلامی ایران نیز سیاست‌های مشابهی را در برخورد با هویت‌های ملی-قومی و به‌ویژه ملت تورک آذربایجان ادامه داد. شعارهایی همچون «اتحاد اسلامی» و «برادری» در عمل به سرکوب زبان تورکی و حقوق فرهنگی و سیاسی ملت تورک منجر شد. در این دوران، گروه‌های سیاسی که به دنبال احیای حقوق ملت تورک بودند، تحت فشار شدید قرار گرفتند و اعضای این گروه‌ها بازداشت و زندانی شدند. ساختار قدرت در جمهوری اسلامی، که تحت سلطه نهادهای غیرمنتخب و نظامی قرار دارد، سبب شد که ملت تورک آذربایجان همچنان از دسترسی به جایگاه‌های سیاسی و اقتصادی و فرهنگی خود محروم بماند.

ملت تورک آذربایجان جنوبی، علی‌رغم برخورداری از منابع طبیعی غنی مانند نفت و معادن، در طول تاریخ به دلیل سیاست‌های ناعادلانه اقتصادی و اجتماعی همواره با مشکلات جدی مواجه بوده است. در دوران حکومت پهلوی، ثروت حاصل از این منابع عمدتاً به نفع نهادهای دولتی و وابسته به سلطنت متمرکز شد و مردم آذربایجان جنوبی از بهره‌مندی از این ثروت‌ها محروم ماندند. این روند در دوران جمهوری اسلامی نیز ادامه یافت، به‌ویژه در دوران احمدی‌نژاد که سیاست‌های اقتصادی به نفع گروه‌های خاص، به‌ویژه نهادهای نظامی و سپاه پاسداران، اعمال شد. این اقدامات باعث شد که منابع ثروت به دست گروه‌های معدودی متمرکز شود و شکاف‌های طبقاتی در آذربایجان جنوبی عمیق‌تر گردد. این وضعیت نه تنها مشکلات اقتصادی بلکه نارضایتی‌های اجتماعی گسترده‌ای را نیز ایجاد کرد که در نهایت به بی‌اعتمادی عمومی به دولت مرکزی منجر شد.

این شرایط را می‌توان ناشی از نهادهای استثماری دانست که منابع اقتصادی را در دست گروه‌های خاص متمرکز کرده و فرصت‌های برابر را از بخش‌های وسیعی از جامعه گرفته‌اند. این نهادهای اقتصادی و سیاسی، در حقیقت به جای حمایت از توسعه و رفاه در سطح عمومی و در گستره ایران، به تقویت گروه‌ها و اقوام خاص و جلوگیری از دسترسی عمومی به منابع می‌پردازند. در نتیجه، مردم آذربایجان جنوبی با مشکلات اقتصادی جدی مانند بیکاری، فقر و نابرابری‌های اجتماعی روبه‌رو هستند و احساس بی‌عدالتی در ابعاد اقتصادی، سیاسی و فرهنگی در آنان تقویت می‌شود. بنابراین که تغییرات کوچک و رویدادهای غیرمنتظره، می‌توانند منجر به تحولات بزرگ و بی‌ثباتی در سیستم‌های سیاسی شوند. نارضایتی‌های گسترده در آذربایجان جنوبی و احساس بی‌اعتمادی به دولت مرکزی، به‌ویژه در شرایط نابرابری و سرکوب، می‌تواند

به جنبش‌های اجتماعی و فرهنگی منجر شود که خواهان تغییرات اساسی در نهادهای حکومتی و اقتصادی هستند. این نارضایتی‌ها، با توجه به شرایط پیچیده سیاسی، ممکن است به تحولات بزرگ و غیرقابل پیش‌بینی در آینده منطقه تبدیل شوند. این بی‌عدالتی‌ها و نابرابری‌ها، اگر به درستی مدیریت نشوند، می‌توانند به بی‌ثباتی‌های سیاسی و اجتماعی گسترده‌ای منجر شوند که ممکن است ساختارهای حکومتی موجود را به چالش بکشند و مسیر جدیدی را برای آذربایجان جنوبی ترسیم کنند.

اعتراضات سال‌های اخیر و رویکرد تورک‌ها

در سال‌های اخیر، اعتراضات سراسری در ایران، به‌ویژه پس از انتخابات ۲۰۰۹ و جنبش سبز، موجی از نارضایتی‌ها را در کشور به وجود آورد. با این حال، ملت تورک آذربایجان به طور کامل در این جنبش‌ها شرکت نکردند. یکی از دلایل عمده این عدم مشارکت، تفاوت خواسته‌ها و مطالبات این ملت نسبت به سایر اقوام ایران است. ملت تورک آذربایجان به‌ویژه در زمینه‌های سیاسی و فرهنگی تحت سرکوب‌های تاریخی قرار دارند و به نظر می‌رسد که اعتراضات سراسری ایران اغلب به مسائل آزادی‌های اجتماعی و اصلاحات سیاسی-اقتصادی تمرکز دارد و از مطالبات خاص آنها مبنی بر تحولات انقلابی در زمینه حقوق سیاسی، فرهنگی، آموزشی و اجتماعی ملل غیر فارس غافل است. علاوه بر این، سرکوب‌های دولت مرکزی، به‌ویژه در زمینه آموزش زبان مادری و محدودیت‌های فرهنگی، باعث ایجاد بی‌اعتمادی عمیق در میان تورک‌ها به سیاست‌های دولت شده است. در این شرایط، ملت تورک آذربایجان به جنبش‌های سراسری ایران به عنوان تلاش‌هایی که تمرکزشان بیشتر بر آزادی‌های اجتماعی و اصلاحات سیاسی-اقتصادی است، بی‌اعتنا هستند زیرا این جنبش‌ها هیچ‌گونه اشاره‌ای به مسائل هویتی، فرهنگی و سیاسی آنها ندارند.

یکی از نشانه‌های نارضایتی‌های داخلی در ایران، اعتراضات ناآرام و خشونت‌آمیز در بهار ۲۰۰۶ در آذربایجان جنوبی بود، که پس از انتشار کاریکاتوری توهین‌آمیز علیه تورک‌ها در روزنامه دولتی ایران رخ داد. این اعتراضات که ابتدا در تبریز آغاز شد، به سایر شهرهای تورک‌نشین مانند اورمیه، همدان، زنجان، اردبیل و تهران گسترش یافت و واکنش شدید دولت و سپاه پاسداران انقلاب اسلامی را در پی داشت. در جریان این اعتراضات، بسیاری از معترضان دستگیر و تعدادی نیز کشته شدند. این جنبش‌ها نمایانگر آگاهی و سازماندهی ملی تورک‌ها و استفاده از فناوری‌های نوین ارتباطی برای بسیج اجتماعی بود. علاوه بر این، تجلیل از قهرمانان ملی تورک همچون بابک و ستارخان نیز به عنوان نمادی از تحرک ملی پایدار در مقابل سرکوب‌های دولت به شمار می‌رود و گاهی با سرکوب‌های شدیدتر از سوی مقامات مواجه می‌شود. این اعتراضات، اگرچه بیشتر بر سر مسائل فرهنگی و هویتی بود، اما نشان‌دهنده نارضایتی عمیق و تلاش برای احقاق حقوق پایه‌ای همچون آزادی‌های زبانی و فرهنگی بود که در سطح ملی و منطقه‌ای مورد غفلت قرار گرفته بودند.

در ادامه، تورک‌های آذربایجان نسبت به جنبش سبز در سال ۲۰۰۹ و اعتراضات پس از آن نیز بی‌توجه ماندند. این جنبش که به دنبال آزادی‌های سیاسی و اصلاحات در سطح کشور بود، هیچ‌گونه اشاره‌ای به مشکلات خاص تورک‌ها نداشت و مطالبات فرهنگی و سیاسی آن‌ها را نادیده گرفت. به گفته دکتر کریم عبدیان، فعال حقوق بشر از اهواز: «رهبران جنبش سبز باید یاد بگیرند که چگونه یک سیستم دولتی ایجاد کنند که در آن حاکمیت ملی و اراده اقوام غیر فارس به‌طور رسمی به رسمیت شناخته شود.» در این شرایط، برخی فعالان

تورک ایرانی خواستار ایجاد یک سیستم فدرالی در ایران هستند که در آن تورک‌ها بتوانند حقوق سیاسی بیشتری داشته باشند. آنها صرف نظر از ایده‌های استقلال طلبانه، خواهان به رسمیت شناخته شدن هویت خود و پایان دادن به تبعیض‌های دولتی هستند این وضعیت نشان‌دهنده فاصله‌ای است که میان مطالبات ملی تورک‌ها و جنبش‌های سراسری ایران وجود دارد و بیانگر نارضایتی این ملت از سیاست‌های فرهنگی و اجتماعی دولت مرکزی است. همچنان که اعتراضات تورک‌ها در ایران با سرکوب‌های شدید مواجه می‌شود، فعالیت‌های اجتماعی و سیاسی آنها همچنان ادامه دارد بطوریکه با وجود سرکوب گسترده پس از انتخابات ریاست جمهوری ۲۰۰۹، همچنان نشانه‌هایی از همبستگی و تلاش‌های جمعی در میان تورک‌ها مشاهده می‌شود. در ۲۰ فوریه ۲۰۱۰، بیش از ۲۰۰ فعال و روشنفکر تورک طوماری را به مناسبت روز زبان مادری جهانی منتشر کردند که به طور صریح به پیروان جنبش سبز دلیل سکوت آذربایجان جنوبی در جریان اعتراضات پس از انتخابات را توضیح می‌داد. در این بیانیه، آنها به طور شفاف خواستار توجه بیشتر به مسائل فرهنگی، هویتی و زبانی ملت تورک شدند و بر لزوم بازنگری در مطالبات جنبش سبز تأکید کردند. این فعالان با اشاره به نادیده گرفتن حقوق اقوام غیر فارس در برنامه‌ها و بیانیه‌های جنبش سبز، خواستار حمایت از حقوق فرهنگی و اجتماعی ملت تورک شدند و بر ضرورت ایجاد فضای برابر برای تمامی اقوام ایران تأکید کردند. مفاد طومار به شرح زیر است:

■ اصلاح یا بازنویسی قانون اساسی بر اساس شناخت حقوق جمعی و فردی ترک‌ها و سایر ملیت‌ها.

■ تضمین پایداری دموکراسی در آذربایجان و دیگر نهادهای ملی از طریق تشکیل و دفاع از مجلس‌های دولت، مؤسسات جامعه مدنی، اتحادیه‌های کاری، مطبوعات آزاد و احزاب مبتنی بر دولت.

■ شناسایی زبان ترکی از طریق استفاده از زبان مادری به عنوان زبان تدریس در مدارس و دانشگاه‌ها، و اختصاص شبکه رادیو و تلویزیون سراسری به این زبان.

■ تضمین حقوق برابر زنان در تمام عرصه‌ها و شناسایی سازمان‌های مستقل زنان در آذربایجان و سایر نهادهای ملی.

■ محکوم کردن هرگونه بیان خشونت‌های ضدانسانی، اعم از تحقیر، تبعیض یا شکنجه (فیزیکی یا عاطفی). لغو مجازات‌های زندان برای مخالفان، شرکت‌کنندگان در جامعه مدنی و فعالان سیاسی و ترویج‌کنندگان همه عقاید. لغو قطعی مجازات اعدام.

■ حفاظت از مشارکت ملیت‌های ایرانی در دولت مرکزی، متناسب با اندازه جمعیتشان.

■ سم‌زدایی فرهنگی از طریق اصلاح کتاب‌ها و برنامه‌های درسی در شبکه صدا و سیمای ایران که در حال حاضر برتری یک گروه قومی و مذهبی را بر دیگران ترویج می‌کنند.

■ شناسایی آزادی فکر و مذهب. حفاظت از حقوق برابر برای اقلیت‌های مذهبی و شناسایی سازمان‌های مستقل آنان در نهادهای ملی.

■ اصلاح تمامی قوانینی که با محتوای اعلامیه جهانی حقوق بشر، کنوانسیون‌ها و الحاقات آن مغایرت دارند.

■ تمرکززدایی و لغو تمام نمادهای تبعیض. ایجاد شرایط اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی برابر از طریق اجازه دادن به مردم آذربایجان و دیگر نهادهای ملی برای مدیریت امور خود.

جنبش زن، زندگی، آزادی

جنبش «زن، زندگی، آزادی» که پس از مرگ مهسا امینی در سپتامبر ۲۰۲۲ آغاز شد، به سرعت در ایران و فراتر از آن گسترش یافت. مهسا امینی، زن ۲۲ ساله کرد، توسط پلیس اخلاقی بازداشت و سه روز بعد در بازداشت پلیس جان خود را از دست داد. مرگ او موجب اعتراضات گسترده‌ای شد که ابتدا به واکنش علیه خشونت پلیس محدود بود، اما با پوشش خبری گسترده رسانه‌ها، به سرعت به یک جنبش فراگیر علیه حکومت اسلامی تبدیل شد. این جنبش خواستار حقوق اساسی همچون آزادی‌های فردی، برابری جنسیتی و آزادی‌های مذهبی است و به دلیل فقدان رهبری مرکزی، به شکلی خودجوش و غیرمتمرکز ادامه یافته است. فقدان رهبری رسمی این امکان را فراهم کرده که هر فردی که در راستای مقاومت اقدامی انجام دهد، به طور موقت نماینده جنبش شود و به همین دلیل این حرکت قادر به گسترش و مقاومت در برابر سرکوب‌های دولتی بوده است.

جنبش «زن، زندگی، آزادی» سرمایه فرهنگی و نمادینی بسیار قوی به وجود آورده است که شامل نمادهایی چون بریدن مو در خیابان‌ها و شبکه‌های اجتماعی می‌شود. همچنین، اشکال مختلفی از مقاومت از جمله تحصن‌ها، اعتصابات، اعتراضات شبانه و اقدامات مدنی گسترده از دیگر ویژگی‌های این جنبش است. این جنبش نه تنها در قالب قیام‌های بزرگ بلکه در اشکال روزمره مقاومت نیز ظهور کرده است، جایی که مردم ایران، به ویژه زنان و اقلیت‌های قومی، برای مقابله با سرکوب‌های دولتی دست به مقاومت می‌زنند. این سرمایه فرهنگی و نمادین، جنبش «زن، زندگی، آزادی» را به یک حرکت پویاتر تبدیل کرده که در برابر سرکوب‌های شدید همچنان به مقاومت خود ادامه می‌دهد.

با وجود اینکه به نظر می‌رسید این جنبش بسیاری از ویژگی‌های یک جنبش انقلابی را دارد اما فقدان یک ایدئولوژی و رهبری فردی یا حزب مشخصی آن را کاملاً از یک جنبش انقلابی با ماهیت تغییرات سیاسی بنیادین متمایز می‌کند. در طول این اعتراضات انتظار ورود فعال احزاب و روشنفکران آذربایجان جنوبی به این اعتراضات و حمایت کامل از آن پمنا به یک جنبش انقلابی تمام عیار کاملاً مشهود بود. با این وجود احزاب و روشنفکران آذربایجان جنوبی محافظه کارانه به این مسئله نزدیک شدند. به نظر می‌رسد عدم وجود یک گفتمان فراگیر که زمینه بازگشت جامعه سیاسی آذربایجان به مسند دولتمداری کشور ایران را فراهم کند، وجه اشتراک تمامی اعتراضات سراسری است که آذربایجان در آن حضور عمده نداشته است.

بحث

در ایران، جنبش‌های جمعی بزرگی مانند اعتراضات دانشجویی در تیر ۱۹۹۹، جنبش سبز در خرداد ۲۰۰۹، قیام دی ۱۳۹۶ و اعتراضات خونین آبان ۱۳۹۸ و قیام‌های مردمی ملت آذربایجان در سال‌های ۲۰۰۶، ۲۰۱۱ و ۲۰۱۵ بوقوع پیوسته اند که با سرکوب شدید دولت روبرو شدند. این اعتراضات بهای سنگینی برای شرکت‌کنندگان به‌مراه داشته‌اند اما معمولاً نتایج ملموسی به همراه نداشته‌اند. با افزایش تعداد و شدت این قیام‌ها، سرکوب دولتی نیز شدت گرفته است. به‌ویژه، در اعتراضات خونین آبان ۱۳۹۸، سرکوب شدید نیروهای سپاه و پلیس لباس شخصی منجر به کشته شدن صدها نفر شد. در کنار قیام‌های بزرگ، اعتراضات کوچک و محلی روزانه در ایران رخ می‌دهند. این حرکت‌ها به‌طور پراکنده و با خواسته‌های خاص در سطوح محلی انجام می‌شوند و به دلیل ماهیت محدود و اهداف نامشخص خود، معمولاً قادر به گسترش به جنبش‌های وسیع‌تر نیستند. اما این اعتراضات کوچک تأثیر زیادی بر جنبش‌های بزرگ‌تر و قیام‌های سراسری دارند. در سال ۲۰۲۰، ۴۴۷۲ اعتراض و اعتصاب در سراسر کشور ثبت شد که

اعتراضات آذربایجان جنوبی، به‌ویژه در سال‌های اخیر، یکی از مهم‌ترین و برجسته‌ترین جنبش‌ها در ایران بوده است. اهداف این قیام‌ها فراتر از صرفاً حقوق قومی و فرهنگی است و جنبه‌های سیاسی، فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی را در بر می‌گیرد. ملت آذربایجان جنوبی عمدتاً خواهان استقلال مناطق ترک‌نشین و آذربایجان جنوبی هستند و با بر لغو تبعیض‌های قومی و افزایش حضور تورک‌ها در سطوح دولتی و اجرایی تأکید دارند. در زمینه سیاسی، آنها به دنبال ایجاد یک نظام حکومتی هستند که مشارکت فعال‌تر و برابری حقوقی را برای همه اقوام و ملت‌ها فراهم آورد، به‌ویژه برای جامعه تورک‌ها که در بسیاری از مواقع از تصمیم‌گیری‌های کلیدی کنار گذاشته شده‌اند. این خواسته‌ها شامل تغییر در ساختارهای اجرایی و تقویت حضور نمایندگان جهانی‌نیتی ملت تورک در مقامات دولتی است تا سرکوب‌های تاریخی و تبعیض‌های ساختاری علیه این گروه‌ها کاهش یابد.

در زمینه فرهنگی و اجتماعی، مردم آذربایجان جنوبی بر حفظ هویت فرهنگی و ارتقای زبان ترکی آذربایجانی تأکید دارند. آنها خواستار ایجاد زیرساخت‌های لازم برای آموزش زبان تورکی در مدارس، رسانه‌ها و سایر نهادهای عمومی هستند و معتقدند که تنها از طریق این تغییرات می‌توانند هویت فرهنگی خود را در برابر سیاست‌های همسان‌سازی دولت حفظ کنند. این جنبش‌ها به دنبال تغییراتی هستند که نه تنها در حوزه زبان بلکه در تمام ابعاد فرهنگی و اجتماعی موجب تقویت فرهنگ آذربایجانی و عدالت فرهنگی در ایران شوند. مردم آذربایجان جنوبی به دلیل نابرابری‌های اقتصادی و توزیع ناعادلانه منابع، خواستار بهبود وضعیت معیشتی و اقتصادی خود هستند. در مجموع، اهداف قیام مردم آذربایجان جنوبی نه تنها در راستای تحقق حقوق قومی و فرهنگی بلکه در جهت دستیابی به عدالت سیاسی، اجتماعی و اقتصادی برای تمامی اقشار جامعه است و تلاش می‌کنند تا جامعه‌ای برابرتر و توسعه‌یافته‌تر ایجاد کنند که در آن همه اقوام و اقشار از حقوق یکسان برخوردار شوند.

نتیجه‌گیری

تحلیل وضعیت تاریخی، اجتماعی و اقتصادی ملت تورک آذربایجان جنوبی در ایران نشان می‌دهد که این ملت در طول تاریخ معاصر ایران با چالش‌های جدی روبه‌رو بوده است. از سرکوب‌های فرهنگی و نظامی دوران رضا شاه پهلوی تا سیاست‌های ناعادلانه جمهوری اسلامی، ملت تورک آذربایجان همواره با محدودیت‌ها و نادیده گرفته شدن حقوق خود مواجه بوده‌اند. برکسی پوشیده نیست که ملت تورک آذربایجان همواره نقش محوری در جنبش‌های قرن بیستم و بیست و یکم داشته‌اند بنابراین عدم ورود تمام عیار آذربایجان به اعتراضات سراسری ناشی از وجود نوعی بی‌ثباتی ایدئولوژیک و خلا یک گفتمان فراگیر از جانب گروه‌های اپوزیسیون غیر تورک می‌باشد. با توجه به آگاهی اپوزیسیون‌ها با منشا غیر آذربایجانی از نقش کلیدی آذربایجان در هر گونه تحول سیاسی، می‌توان چنین نتیجه گرفت که این گروه‌های مخالف با پافشاری بر انکار گفتمان‌های سیاسی حرکت ملی آذربایجان در صدد تعدیل جنبش‌های انقلابی در سطح جامعه با هدف تثبیت رژیم حاکم می‌باشند. به بیان دیگر بنیه‌های سست ارمغان کودتای سال ۱۹۲۱ مانع تداخل منافع ملت تورک و اپوزیسیون‌هایی شده است که با عینک زنگار بسته و کدر پهلوی‌ها به واقعیت‌های ایران می‌نگرند. این نگرش سبب شده است که ملت آذربایجان نه تنها از حمایت کامل از اعتراضات سراسری ایران خودداری کنند بلکه خواسته‌های خود را در زمینه‌های اقتصادی، فرهنگی و سیاسی به‌طور خاص مطرح کنند.

البته جنبش‌های اجتماعی و اعتراضات در ایران، با پیشینه‌ای طولانی از مبارزات عدالت خواهانه و برابری طلبانه، نمایانگر عمق نارضایتی‌های اجتماعی، قومی، و اقتصادی در میان اقشار مختلف جامعه هستند. از انقلاب مشروطه به رهبری ستارخان در آذربایجان جنوبی تا اعتراضات معاصر، این جنبش‌ها تجربه‌ای از مقاومت مشترک و رنج متقابل را به نمایش گذاشته‌اند. این تجربه‌ها نشان می‌دهند که خون ریخته شده در خشونت‌های دولتی فراموش نمی‌شود و آگاهی بیدار شده در میان مردم، به ویژه در میان تورک‌های آذربایجان جنوبی، به سادگی از بین نمی‌رود.

منابع

- Mammadov, G. (2023). Iranian Azerbaijanis-from a " Well Integrated" Ethnic Minority to a Different Identity?. *Iran Çalışmaları Dergisi*, 7(1), 25-52.
- Litvak, M. (2017). *Constructing Nationalism in Iran*. Abingdon: Routledge.
- Acemoglu, D., & Robinson, J. A. (2013). *Why nations fail*. Profile Books.
- Banerjee, S., Erçetin, Ş. Ş., & Tekin, A. (Eds.). (2014). *Chaos theory in politics* (pp. 17-27). New York: Springer.
- Ahmadoghlu, R. (2016). *Nationalism, Secularism, and Islam: Azerbaijani Turks in Azerbaijan and Iran* (Doctoral dissertation, University of Cincinnati).
- Souleimanov, E. (2006). THE "CARTOON CRISIS" IN IRANIAN AZERBAIJAN: IS AZERI NATIONALISM UNDERESTIMATED?. *The Central Asia and Caucasus Analyst*, 120-35.
- Ayanian, A. H., Tausch, N., Acar, Y. G., Chayinska, M., Cheung, W. Y., & Lukyanova, Y. (2021). Resistance in repressive contexts: A comprehensive test of psychological predictors. *Journal of Personality and Social Psychology*, 120(4), 912.
- Orazani, N., & Teymouri, A. (2024). The manifold faces of political resistance: The woman, life, freedom movement. *Resistance to Repression and Violence*, 137-156.

قرن بیست و یک، چالش نئوناسیونالیسم

بوران دؤنمز

عضو کمیته دانشجویی تشکیلات مقاومت ملی آذربایجان (دیرنیش)

نئوناسیونالیسم

نئوناسیونالیسم به عنوان چالش قرن ۲۱-ام زمانی بر روی صحن سیاست جهانی ظهور می‌کند و مورد بحث قرار می‌گیرد که لیبرالیسم و کاپیتالیسم در رقابت با دو ایدئولوژی رقیب خود در قرن بیستم یعنی فاشیسم و کمونیسم سرفراز بیرون آمده و به نظر می‌رسد حداقل در قرن ۲۱ آرمان دهکده جهانی را به اوج خود رساند. بر خلاف ایده کمونیسم، لیبرالیسم انعطاف کافی برای تغییراتی را داشت تا بتواند طوفان‌های سیاسی قرن بیستم را پشت سر بگذارد و تداوم خود را تا قرن ۲۱ تضمین کند. اما آنچه در قرن ۲۱ شاهد آن هستیم، تداخل منافع کشورهای توسعه یافته با کشورهایی هست که یا در حال توسعه هستند یا مسیر شروع توسعه آن‌ها هنوز دشوار به نظر می‌رسد. رقابت بر سر منابع و بازار، مشکلات زیست محیطی، و خصوصاً ظهور قدرت‌هایی مانند چین که رفتار دوگانه‌ای از لیبرالیسم و کمونیسم را سرلوحه توسعه آن کشور قرار داده است و همچنین عدم تمکین بسیاری از کشورها به قوانین بازار آزاد و بسیاری از موارد دیگر موانعی را بر سر راه آرمان جهانی شدن لیبرالیسم برافراشته است. از طرفی دیگر جنگ و محدودیت منابع از هر نوع آن مهاجرت‌های بی سابقه‌ای را به کشورهای توسعه یافته ویا در حال توسعه در پی داشت که این موضوع به نوبه خود آستانه تحمل غیر را خصوصاً در کشورهای توسعه یافته غربی به چالش کشید به طوری که در تقریباً در تمامی بحران

های اقتصادی پی در پی از اواخر قرن ۲۰ام تاکنون موضوع مهاجرت‌ها به بحث اساسی احزاب اپوزیسیون این کشورها تبدیل شد.

لیبرالیسم و ناسیونالیسم

ریشه در اندیشه‌های ژرف فیلسوفانی چون جان لاک، آدام اسمیت و جان استوارت میل دارد. این متفکران، هر یک به شیوه‌ای منحصر به فرد، شالوده‌های این مکتب را بسط داده‌اند و هر کدام از آن‌ها جلوه‌ای تازه به مفهوم آزادی بخشیده‌اند.

جان لاک، پدر لیبرالیسم کلاسیک، بر حقوق طبیعی انسان همچون زندگی، آزادی و مالکیت تأکید داشت و باورمند بود که دولت تنها زمانی مشروعیت می‌یابد که حافظ این حقوق باشد. او مفهوم قرارداد اجتماعی را به میان آورد، قراردادی که مشروعیت حکومت را از رضایت مردم می‌داند. ژان ژاک روسو این دیدگاه را با تأکید بر اراده عمومی غنی‌تر کرد و بر اهمیت منافع جمعی در کنار آزادی فردی پای فشرد.

در بهینه اقتصاد، آدام اسمیت لیبرالیسم را به دنیای بازار آزاد معرفی کرد و با ایده دست نامرئی، نشان داد که رقابت آزاد و نفع شخصی می‌توانند به پیشرفت همگانی بیانجامند. با این حال، جان استوارت میل کوشید روح عدالت اجتماعی را به لیبرالیسم بیفزاید و از برابری حقوق زنان و حق آزادی فردی در چارچوب جامعه حمایت کرد.

در دنیای معاصر، فردریش هایک از خطرات برنامه‌ریزی متمرکز اقتصادی سخن گفت و فرانسویس فوکویاما لیبرال‌دموکراسی را نقطه اوج تکامل سیاسی بشر خواند. اما او نیز هشدار داد که این نظام باید خود را با چالش‌های نوینی چون نابرابری و پوپولیسم سازگار کند. لیبرالیسم، با تکیه بر آزادی و فردگرایی، نه تنها آینه آرزوهای بشر برای رهایی، بلکه مرزبان تحولاتی بوده که جهانی ما را به پیش رانده است. این ایدئولوژی پویا همچنان در چرخش زمان، جایی در قلب سیاست، اقتصاد و فرهنگ جهانی دارد.

ناسیونالیسم، به‌عنوان یکی از پرنفوذترین ایدئولوژی‌های عصر مدرن، ریشه در عشق به وطن، هویت ملی و تلاش برای حاکمیت مردم بر سرنوشته خود دارد. این جریان فکری که زاده تحولات قرون ۱۸ و ۱۹ است، از دل انقلاب‌ها و جنبش‌های استقلال‌طلبانه برخاست و از آن زمان تاکنون، در چهره‌ها و اشکال مختلف، تاریخ بشر را دگرگون کرده است.

در آغاز، ژان ژاک روسو از نخستین اندیشمندانی بود که به ایده هویت جمعی پرداخت و اراده عمومی را به‌عنوان سنگ بنای مشروعیت سیاسی معرفی کرد. او باور داشت که ملت‌ها، بر اساس اراده مشترک، می‌توانند سرنوشته خود را تعیین کنند. این ایده بعدها در انقلاب فرانسه تجلی یافت و الهام‌بخش ملت‌های تحت سلطه برای رهایی از یوغ استعمار شد.

ناسیونالیسم و نئوناسیونالیسم

ناسیونالیسم و نئوناسیونالیسم، هر دو از سرچشمه‌های مشترک عشق به هویت ملی و سرنوشته جمعی می‌جوشند، اما هرکدام در مسیری متفاوت و در مقاطع زمانی مختلف،

بازتاب‌هایی متفاوت از این عشق دارند. ناسیونالیسم، به‌ویژه در قرن نوزدهم، در پس طوفان‌های تاریخی نظیر انقلاب فرانسه و مبارزات استقلال‌طلبانه در سرزمین‌های مستعمره، به‌عنوان ندای آزادی و استقلال ظهور کرد. این ایده بر وحدت ملت‌ها، همبستگی فرهنگی و سیاسی و حق تعیین سرنوشت تأکید داشت. در این دوران، ناسیونالیسم همچون رودخانه‌ای خروشان به دنبال تحقق آرمان‌های دموکراتیک، برابری و حقوق بشر بود و به‌عنوان نیرویی پیشرو و تحول‌خواه در پی شکستن زنجیرهای استعمار و برقراری آزادی بود. به تعبیر دیگر، ناسیونالیسم کلاسیک تلاش می‌کرد تا ملت‌ها را از تاریکی‌های سلطه‌گرایی‌های رهایی بخشیده و در روشنی آزادی و عدالت سیاسی جای دهد.

اما نئوناسیونالیسم، که در سایه تحولات پیچیده جهان معاصر و واکنش به چالش‌های جهانی‌سازی و مهاجرت‌های گسترده ظهور کرد، به‌جای آنکه در پی گسترش عدالت و استقلال باشد، بر تقویت مرزهای ملی و حفاظت از هویت‌های فرهنگی در برابر تهدیدات خارجی تأکید دارد. این جنبش به‌جای دعوت به وحدت و همبستگی، گاه دچار انزواگرایی می‌شود. نئوناسیونالیسم، در برابر موج جهانی‌سازی و تغییرات فرهنگی که در دل دنیای مدرن به وجود آمده، می‌خواهد دنیای قدیم را حفظ کند و با بازگشت به ارزش‌های گذشته، هویت ملی را در برابر نفوذهای خارجی مقاوم سازد. این رویکرد گاهی به خشونت‌های قومی و سیاسی دامن می‌زند و حتی به تهدیدی جدی برای دموکراسی‌های لیبرال تبدیل می‌شود. در حقیقت، نئوناسیونالیسم همچون آتشی است که از دل خاکسترهای جهانی‌شدن برخاسته، در جست‌وجوی هویتی از دست رفته است، اما در این مسیر، مرزها را به حریم‌های خصومت و تنش بدل می‌کند.

ناسیونالیسم کلاسیک به‌عنوان نیرویی برای رهایی، به انسان‌ها امید می‌دهد که می‌توانند سرنوشت خود را از نو رقم زنند، در حالی که نئوناسیونالیسم، در سایه تنگ‌نظری‌های خود، ممکن است به شکاف‌های عمیق‌تر اجتماعی و سیاسی دامن بزند و به حبس انسان‌ها در حصارهای تنگ هویت‌های فرسوده و محدود بدل شود.

یوهان گوتفريد هردر و یوهان گوتلیب فیشته، از متفکران برجسته آلمانی، با تأکید بر زبان، فرهنگ و تاریخ مشترک، ناسیونالیسم فرهنگی را به عرصه آوردند. آن‌ها معتقد بودند که ملت‌ها بر پایه عناصر هویتی یگانه، شایسته دستیابی به استقلال و خودمختاری‌اند. این دیدگاه، نه تنها به تشکیل دولت-ملت‌ها در اروپا انجامید، بلکه الهام‌بخش ملت‌های مستعمره در آسیا، آفریقا و آمریکای لاتین نیز شد.

در قرن بیستم، ناسیونالیسم وارد مرحله‌ای جدید شد. متفکرانی مانند بندیکت اندرسون ناسیونالیسم را به‌عنوان یک اجتماع خیالی معرفی کردند که از قدرت تخیل جمعی برای ایجاد حس وحدت بهره می‌برد. هم‌زمان، ناسیونالیسم به‌عنوان پاسخی به جهانی‌سازی، با اشکال جدیدی مانند نئوناسیونالیسم بازتولید شد؛ جریانی که در آن، دفاع از مرزها، هویت‌های سنتی و ارزش‌های ملی برجسته‌تر از گذشته شد.

ناسیونالیسم، با وجود دستاوردهایش در تأمین استقلال ملت‌ها و ایجاد حس هویت مشترک، همواره در مرز میان افتخار و چالش قدم برداشته است. این ایدئولوژی، در اوج خود ملت‌ها را متحد می‌کند، اما در افراطش می‌تواند به تبعیض، تعارض و انزواگرایی منجر شود. با این حال، در جهان پرتلاطم امروز، ناسیونالیسم همچنان نیرویی قدرتمند است که مسیر تاریخ را شکل می‌دهد.

ناسیونالیسم و نئوناسیونالیسم، هرچند ریشه در باورهای مشترکی دارند، اما در مسیرهای متفاوتی حرکت کرده‌اند و بازتاب‌دهنده شرایط تاریخی و اجتماعی متنوعی هستند. ناسیونالیسم، در قرون گذشته، جنبشی پیشرو بود که بر پایه اتحاد ملت‌ها و دستیابی به استقلال و حاکمیت ملی شکل گرفت. این ایدئولوژی با تأکید بر هویت‌های مشترک زبانی، فرهنگی و تاریخی، در پی ایجاد دولت-ملت‌های مستقل و برقراری عدالت و آزادی بود. ناسیونالیسم کلاسیک ابزارهایی ملت‌ها از سلطه خارجی و تقویت ارزش‌های دموکراتیک بود و برای همبستگی اجتماعی و تحقق آرمان‌های عدالت اجتماعی تلاش می‌کرد.

در دنیای مدرن، لیبرالیسم به‌عنوان ایدئولوژی غالب، بر ارزش‌های آزادی فردی، برابری و همکاری بین‌المللی تأکید دارد. این ایدئولوژی، با گسترش جهانی‌سازی و فناوری‌های پیشرفته، تلاش کرده است تا ملت‌ها را به یک «دهکده جهانی» متصل کند و از تعامل و همگرایی به‌عنوان ابزار رشد و رفاه استفاده کند. اما در مقابل، نئوناسیونالیسم به‌عنوان یک واکنش به تغییرات سریع اجتماعی و اقتصادی، ظهور یافته و بر تقویت مرزهای ملی، هویت‌های فرهنگی و خودمختاری تأکید دارد. این جریان بر این باور است که جهانی‌سازی، هویت‌های ملی را تهدید کرده و قدرت دولت-ملت‌ها را کاهش داده است.

ظهور نئوناسیونالیسم با نشانه‌هایی ملموس همراه بوده است. رویدادهایی مانند «برگزیت»، که خروج بریتانیا از اتحادیه اروپا را رقم زد، نمادی از تمایل مردم به بازگشت به هویت‌های ملی و کنترل مرزهای خود بود. همچنین، «انتخاب مکرر دونالد ترامپ» به‌عنوان رئیس‌جمهور ایالات متحده با شعارهایی همچون «اول آمریکا»، نشان‌دهنده گرایش به سیاست‌های انزواگرایانه و بازتعریف اولویت‌های ملی در برابر جهانی‌سازی بود. این پدیده‌ها در کنار افزایش مهاجرت‌های گسترده، گسترش نابرابری اقتصادی و نگرانی از تغییرات سریع فناوری، احساس از دست دادن کنترل و هویت در میان بسیاری از جوامع را تقویت کردند و به بازگشت ایدئولوژی‌هایی منجر شدند که مرزهای ملی را تقویت و ارزش‌های سنتی را احیا می‌کنند.

رقابت جهانی میان لیبرالیسم و نئوناسیونالیسم به یکی از مسائل محوری عصر حاضر تبدیل شده است. در حالی که لیبرالیسم بر تعامل و همگرایی برای حل بحران‌های زیست‌محیطی، اقتصادی و سیاسی تأکید دارد، نئوناسیونالیسم ممکن است با انزواگرایی و تأکید بر تفاوت‌ها، موانعی برای این همکاری‌ها ایجاد می‌کند. در نهایت، این تضاد می‌تواند سرنوشت سیاست جهانی را در دهه‌های آینده رقم بزند، زیرا هر دو ایدئولوژی به دنبال پاسخ به چالش‌های دنیای مدرن هستند، اما هرکدام مسیری متفاوت را پیشنهاد می‌کنند.

نتیجه‌گیری:

ناسیونالیسم و نئوناسیونالیسم هر دو نمایانگر تلاش برای حفظ هویت و ارزش‌ها در برابر تغییرات بیرونی هستند، اما رویکردهای متفاوتی را دنبال می‌کنند. در حالی که لیبرالیسم بر همکاری جهانی برای حل بحران‌ها تأکید دارد، نئوناسیونالیسم با تمرکز بر مرزهای ملی همراه است. برای آینده‌ای پایدار، باید تعادلی میان حفظ هویت‌های ملی و تقویت همکاری‌های بین‌المللی ایجاد شود تا بتوان با چالش‌های جهانی به‌طور موثر مقابله کرد.

